verheerlijkten Christus, maar in zichzelve is ze iets anders.

Een onderscheid, waarop Jezus zelf wijst, door het zijn jongeren zoo uitdrukkelijk, juist bij de instelling van het heilig Avondmaal, te zeggen, dat hij niet meer met hen van deze vrucht des wijnstoks drinken zou, totdat hij dien *nieuw* zou drinken in het Koninkrijk zijns Vaders. Dit *nieuwe* drinken is een drinken in den staat der *heerlijkheid*, en van dat *nieuwe* drinken in het Koninkrijk zijns Vaders wordt het drinken van den *vergoten* wijn aan het heilig Avondmaal juist onderscheiden.

Op dit punt mag dus geen oogenblik de minste verwarring toegelaten. Het *verbroken* lichaam is wel hetzelfde lichaam, dat thans verheerlijkt is; maar door de verheerlijking wierd juist de vernedering van het verbroken zijn des lichaams overwonnen en te niet gedaan. Moet hier nu het lichaam des Heeren *in zijn verbroken staat* genomen worden, gelijk én de symboliek én de inzettingswoorden van het heilig Avondmaal dit eischen, dan sluit deze staat der *verbrokenheid* den staat der *verheerlijking* uit; en vernietigt men omgekeerd de eigenlijke kern en het pit van het Avondmaal zoo men spreken gaat van een gespijsd worden met het verheerlijkte lichaam des Heeren. Onze Catechismus zegt het dan ook uitdrukkelijk in het Antwoord op Vr. 79 „dat gelijk als brood en wijn dit tijdelijk leven onderhouden, alzoo ook zijn *gekruist* lichaam en zijn *vergoten* bloed zijn de waarachtige spijs en drank, waardoor onze zielen ten eeuwigen leven gevoed worden." En evenzoo betuigt ons formulier voor het heilig Avondmaal: „Uit deze inzetting des heiligen Avondmaals onzes Heeren Jezus Christi zien wij, dat hij ons geloof en betrouwen *op zijn volkomen offerande, die eenmaal aan het kruis geschied is*, als op den eenigen grond onzer zaligheid wijst, daar hij onze hongerige en dorstige zielen tot een waarachtige spijs en drank des eeuwigen levens geworden is." En nog duidelijker: „Zoo dikwijls gij van dit brood eet en van dezen beker drinkt, zult gij daardoor, als door een gewisse gedachtenisse en pand, verzekerd worden van mijn hartelijke liefde voor u, dat ik voor u mijn lichaam aan het hout des kruises in den dood geve, en mijn bloed vergiete, en uw hongerige en dorstige zielen *met hetzelve mijn gekruist lichaam en vergoten bloed* tot het eeuwige leven spijs en laaf."

Slechts daarin gingen de voorstanders van een louter symbolische opvatting geheel mis, dat ze dit „spijzen en laven van onze zielen met zijn gekruist lichaam en vergoten bloed" gingen verwateren, als ware hier niets anders mee bedoeld, dan een opzettelijke *herinnering* aan wat op Golgotha geschied was; en als ware het aanzitten aan het heilig Avondmaal dus niets meer dan een ons opnieuw te binnen brengen van onze belijdenis, dat Jezus eenmaal, voor nu achtien eeuwen, voor onze zonden gestorven was. Bij zulk een opvatting toch is er geen sacrament, is er geen mysterie, is er geen daad Christi meer, en werkt men juist een reactie in de hand, die dan weer op Roomsche of Lutherse voorstellingen uitloopt. Neen, niet in onze herinnering of heugenis, maar in hetgeen Christus aan onze zielen doet, ligt het eigenlijke wezen van het sacrament, en zoo is ook bij het heilig Avondmaal *dit* het wezen, dat Christus zelf uit den hemel onze hongerige en dorstige zielen spijst en laaft, en dat hij dit met niets minder doet dan met zijn gekruist lichaam en zijn vergoten bloed.

KUYPER.

„Leef! Ja, Ik zeide tot u in uwen bloede: Leef!"

> Als Ik bij u voorbijging, zoo zag Ik u vertreden zijnde in uwen bloede, en Ik zeide tot u in uwen bloede: Leef, ja Ik zeide tot u in uwen bloede: Leef! (Ezech. 16 : 6.)

Van den *Doop* gaat het naar het *Avondmaal*.

Als er een kindeke geboren is, maakt men het lauwe water in het bekken gereed, om het te wasschen van zijn onreinheid. Doch als het *gewasschen* is, dan heeft het *voedsel* noodig, en draagt dezelfde hand, die het eerst wiesch, het straks naar de *moederborst*.

En dan eerst als het lieve wicht aan zijns moeders borst de warme melk indrinkt, is het eerste rustpunt bereikt, en heerscht er om het kraambed ruste en vrede.

Een vroedvrouw of baker, die het kindeke alleen maar wiesch, en voorts zonder voedsel liggen liet, zou eenvoudig dwaselijk handelen en de zorge voor het hulpeloos wezentje haar te ontnemen zijn.

En dit geldt ook hier.

Wel het Sacrament der *wassching* in den Doop te zoeken; maar het voorts hierbij te laten; en niet uit den Doop naar het Sacrament der *voeding* te gaan, is het wezen van Doop en Avondmaal beide verkrachten.

Ge waart eerst gelijk aan het kindeke, u door den Heiligen Geest in Ezechiël 16 geteekend, en waarvan het in vers 4 en 5 heet: »En aangaande uwe geboorten, ten dage, als gij geboren waart, werd uw navel niet afgesneden, *en gij waart niet met water gewasschen, toen ik u aanschouwde.* Geen oog had medelijden met u, om zich over u te erbarmen; maar gij zijt geworpen geweest op het vlakke des velds, om de walgelijkheid van uwe ziele, ten dage toen gij geboren waart. En als Ik bij u voorbijging, zag ik u, vertreden zijnde in uwen bloede, en Ik zeide tot u in uwen bloede: *Leef:* ja, Ik zeide tot u in uwen bloede: *Leef.*"

Dit teekent ons onze ontvangenis in zonde en ons geboren zijn in ongerechtigheid. Ook gij waart uit een onreine, en daarom zelf onrein. Dus moest ook gij geestelijk door uw God inwendig met het bloed van Christus gewasschen worden, en; als uitwendig symbool van deze afwassching uwer ziel in het bloed van het heilig Godslam, wierdt ge toen ook afgewasschen met het water des Doops.

Zooals de heilige apostel het zegt: »Onrein waart ge eertijds, maar nu zijt ge geheiligd, nu zijt ge gereinigd, nu zijt ge *afgewasschen.*"

Zoo belijden het dan ook uw kerken.

»Er is," zeggen ze in art. 35 van haar Belijdenis, »in degenen die wedergeboren zijn, *tweeërlei* leven: het ééne lichamelijk en tijdelijk, hetwelk zij van hunne eerste geboorte medegebracht hebben, en is allen menschen gemeen; maar het andere is geestelijk en hemelsch, hetwelk hun gegeven wordt in de tweede geboorte, en dit leven is niet gemeen dan alleen den uitverkorenen Gods." En voorts in art. 34: »Zoo heeft hij dan bevolen om te doopen *die de zijnen zijn*, in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, alleen met rein water, ons daarmede te verstaan gevende, dat, gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht, wanneer wij daarmede begoten worden, alzoo het bloed Christi hetzelve van binnen in de zielen doet, door den Heiligen Geest, ze besprengende en zuiverende van hare zonden, en ons wederbarende uit kinderen des toorns tot kinderen Gods."

Maar hierbij kan het niet blijven.

Afwassching van het geborene kindeke komt wel eerst en gaat voorop; maar de *voeding* moet volgen.

Hoor slechts wat uw kerk al verder belijdt:

»Wij gelooven en belijden, dat onze Zaligmaker Jezus Christus het Sacrament des heiligen Avondmaals ingesteld heeft, om te *voeden* en te *onderhouden* degenen, die hij alreede wedergeboren en in zijn huisgezin, hetwelk is zijn kerk, ingelijfd heeft."

Immers, »tot onderhouding des lichamelijken en aardschen levens heeft God ons een gemeen aardsch brood verordend, hetwelk daartoe dienstig is. Maar om het geestelijk en hemelsch leven te onderhouden, heeft Hij ons gezonden een levendig brood, dat van den hemel is nedergedaald, t. w Jezus Christus", welk brood sacramenteel genoten wordt in het heilig Avondmaal.

Van alle *Doop* moet dus gedrongen naar het heilig *Nachtmaal*.

Wie bij den Doop staan blijft en niet tot het heilig Nachtmaal doordringt, miskent niet enkel het Sacrament van het lichaam en bloed des Heeren, maar miskent evenzoo het Sacrament van den Doop.

Op zichzelf toch is de Doop niets dan het openen van de deur, waar ge doorgaat, om naar het heilig Avondmaal uwa Heeren, en alzoo tot zijn mystieke gemeenschap te komen.

Wie nog niet gedoopt is, staat buiten; wie om den Doop vraagt, verlangt binnengelaten te worden.

Hij klopt aan de deur, opdat hem opengedaan worde; en zijn Doop is, *dat* de deur voor hem opengaat, zoodat hij nu binnenkomt, en afgezonderd is van wie buiten zijn, om gemeenschap te oefenen met wie binnen zijn; en die gemeenschap nu wordt eerst ten volle bereikt door zijn toetreding tot het heilig Nachtmaal.

Wie na gedoopt te zijn, niet het heilig Nachtmaal zijns Heeren zoekt, is gelijk aan den vreemdeling, die, na aangeklopt te hebben en in de feestzaal te zijn binnengelaten, vlak bij de deur staan blijft, en zich verre houdt van de aanzittende gasten.

Zeker, de indringer, die zonder bruiloftskleed aan, doordrong en zich onder de geestelijk feesthoudende menigte mengde, moest, omdat hij een indringer was, weer buiten worden geworpen. Maar wie aanklopte, en binnen wierd gelaten, en zijn bruiloftskleed zannam, doch om nu, in dat feestkleed getooid, koud en onverschillig van verre te blijven staan, die zondigde, zij het ook op andere wijze, toch evenzeer.

Wie den heiligen stroom van het Doopwater doorwaadt, dien moet het te doen zijn, om de gemeenschap met den Heere des huizes te genieten, en die Heere des huizes wacht de zijnen op aan zijn heiligen disch.

Wie wedergeboren is uit water en geest, die *ziet* nog pas het Koninkrijk van verre.

Maar hierbij mag het niet blijven.

Hij moet voort en verder, en mag niet rusten, eer hij aanzit aan de bruiloft van het Lam, in zijn sacramenteele afbeelding.

Ook nu nog voelt een Jood, die zijn Messias vond, dit onmiddellijk.

Wordt zulk een Jood heden gedoopt, en is er over acht dagen Avondmaal, dan gaat hij er terstond aanzitten. Alles zegt het hem: Doop en Avondmaal hooren bijeen.

En ook bij andere volwassenen, wier Doop in hun kindsche jaren verzuimd wierd, merkt ge dit nog. Zoo zelfs dat ze hun Doop meest uitstellen tot het Avondmaal weer komende is; en dan vlak voor het Avondmaal laten ze zich doopen, om terstond na den Doop het Avondmaal te zoeken.

En zoo was het in de oudste Christelijke kerk eveneens.

Al wie uit het Jodendom of Heidendom overkwam wierd vandaag gedoopt, om morgen reeds ten Avondmaal te gaan; en het denkbeeld zelfs om zich wel te laten doopen, maar voorts verre van het Avondmaal te blijven, kwam in niemand op.

Zich te laten doopen wilde niets anders zeggen dan: »Laat mij toe tot het heilig Avondmaal."

Het Avondmaal was de heilige disch der gedoopten; waar elk gedoopte hoorde; waar geen enkel gedoopte zich aan kon onttrekken.

Men trekt de Roode zee niet door, om op den anderen oever zich te blijven legeren, maar om aanstonds door de woestijn naar het Heilige land op te trekken.

En eenmaal bij de Jordaan aangekomen, trekt men die Jordaan niet door, om aan den overkant te blijven staan, maar om door te trekken naar Jeruzalem.

En zoo ook doorwaadt men den stroom van de wateren des Doops niet, dan om door en voort en verder te trekken en niet te rusten, eer men zich den wijn gereikt ziet, geperst uit de druiven van Eskol.

Alleen doordien thans de *jonge kinderen* gedoopt worden, is hierin een kleine vertraging gekomen.

Een pasgeboren kindeke is voor het heilig Avondmaal nog onbekwaam. Een jeudig wicht kan ook op een leeftijd van enkele jaren zich zijn Doop nog niet toeëigenen door zelf te belijden. En zoo schuiven dus, nu de Kinderdoop heerscht, de Doop en het heilig Avondmaal tot op zekeren afstand uiteen.

Omdat de doopeling *lijdelijk* is, is een jong wicht wel vatbaar om gedoopt te worden; maar evenzoo is het nog *on*vatbaar om het Sacrament der *voeding* te ontvangen, overmits bij dit tweede Sacrament de Avondmaalganger zelf *belijdend* en *handelend* optreedt.

Zoo komen dus tusschen Doop en Avondmaal thans eenige jaren in te liggen; en dat wel zóóvele jaren als noodig zijn, om den doopeling tot eigen daad van belijden en toetreden te bekwamen.

Minder kan die afstand niet zijn; maar ook *grooter* mag hij niet worden. De jaren noodig voor uw opwaken en voor uw bekwaammaking tot een eigen daad zijn van Godswege in uw schepping verordend. Wie zich daar nu aan houdt, die gaat op de wegen des Heeren; maar ook wie deze jaren óf willeurig inkrimpt óf willeurig uitzet, gaat van 's Heeren wegen af en kiest zelf eigen paden; iets dat altoos *zonde* is.

Dat kan nu schelen van het 16de tot het 23ste jaar; maar in dat tijdperk van zeven jaren valt bij een iegelijk zijn persoonswording; en die grenzen moeten dus geëerbiedigd.

Maar hetzij dan Doop en Avondmaal tot het 16de jaar of wel 23ste jaar uitéén waren geschoven, aan den band die Doop en Avondmaal verbindt wordt hiermee niets veranderd.

Altoos blijft uw Doop, al die jaren door, voor u een roepstem: Zoek des Heeren heilig Avondmaal!

KUYPER.

Amsterdam, 9 Jan. 1891.

Verleden Dinsdag had aan de Vrije Universiteit de eerste promotie in de theologie plaats.

In de rechtsgeleerde faculteit promoveerden reeds vroeger de thans hoogleeraar Jhr. Mr. W. H. de Savornin Lohman, en daarna de heer Mr. I. Esser, thans in Transvaal.

Maar in de theologie was nog geen promotie voorgekomen.

Het is daarom weder een schrede vooruit, dat thans ook in de faculteit der godgeleerdheid aan een der kweekelingen dier Universiteit de doctorstitel is toegekend.

De heer H. H. Kuyper namelijk promoveerde op een proefschrift, dat ten titel draagt: *De opleiding tot den Dienst des Woords bij de Gereformeerden*, met daarbij gevoegde stellingen.

Hij boog als academisch proefschrift nog slechts het eerste deel van dit werk aan, dat op zichzelf reeds 640 bladzijden vult; en alzoo met het tweede deel, dat later volgt, een tamelijk volledige studie over dit belangrijk onderwerp kan bieden.

De nauwe betrekking, waarin de redacteur van de *Heraut* tot den jongen Doctor staat, is oorzaak dat hier elk woord van lof voor dezen arbeid in de pen moet blijven; en het oordeel in hoeverre deze dissertatie iets kan bijdragen om den wetenschappelijken naam van de Vrije Universiteit te bevestigen, aan anderen moet worden overgelaten.

Slechts zooveel mag hier zonder vrees voor tegenspraak beweerd, dat namelijk dit academisch proefschrift de vergelijking met de dissertatiën, aan andere Universiteiten verdedigd, niet behoeft te duchten.

En voorts zij er op gewezen, dat deze studie althans de verdienste heeft van in hooge mate actueel te zijn.

Van meer dan één zijde toch is in den laatsten tijd allerlei quaestie gerezen over de eischen die voor de opleiding van de Dienaren des Woords moesten gesteld worden.

Er rees allerlei geschil over de vraag, of aan de huidige Overheidsscholen voor eene theologische faculteit plaats is. Er rees quaestie over of deze opleiding geschieden moest aan eene Universiteit of aan een Seminarie. Zelfs kwam het gevoelen weer boven, of het niet beter ware, van alle wetenschappelijke opleiding af te zien, en eenvoudig gewone oefenaars tot predikant aan te stellen.

Nu heeft het natuurlijk niet de minste waarde, of bij het bespreken van zulke quaestiën de één zich voor dit, de ander voor dat gevoelen verklaart, zoolang het boek der historie niet is opengeslagen, en uit dit historieboek de lijn der beginselen is uitgeteekend.

Daarom was er aan zulk een studie metterdaad behoefte. Eene studie, die voor zoover wij tot oordeelen bevoegd zijn, de eenig goede methode volgde, en belooft het onderwerp te zullen uitputten.

Zoo zijn er meer onderwerpen van actueel belang, voor wier behandeling de ouderen in jaren geen tijd hebben, en die zich uitnemend leenen voor een behandeling in dissertatie.

Zij daarom bij onzen dank aan den jongen Doctor, voor wat hij ons ten beste gaf, hier de wensch uitgesproken, dat deze eersteling in de Theologische faculteit, allengs door heel een reeks van even doorwrochte studiën moge gevolgd worden, die zich niet verliezen in abstracte geleerdheid, maar licht kunnen werpen op de levensvragen, die de kerke Gods almeer bezighouden.

Om het hoog belang der zaak dient nog met een enkel woord teruggekomen op het Hypnotisme.

In de eerste plaats om te wijzen op een getuigenis, dat door dit hypnotisme tegen het ongeloof wordt afgelegd.

Lange jaren toch was het bijna regel, dat men onder de mannen van wetenschap den spot dreef, met al wat de Heilige Schrift ons bericht aangaande allerlei raadselachtige feiten, die zoowel onder de Heidenvolken, als onder de Joden, en daarna in de Christelijke kerk voorvielen. Want wel waren soortgelijke berichten ons ook door profane schrijvers uit de oudheid bericht, en vernam men nog gedurig van soortgelijke werkingen onder de volken van Azië en Afrika; maar, zoo zei men, zoodra het licht der wetenschap doordringt, vallen al zulke verschijnselen weg, zoodat blijkt, hoe ze slechts op inbeelding en charlatannerie berusten.

Zelfs toen Mesmer in het dusgenaamd Mesmerisme soortgelijke verschijnselen vernieuwde, dreef de geleerde wereld hier den spot mee, en al wat sinds van de magnetiseurs bericht werd, beschouwde men als een soort goochelarij, op niets dan bedrog en foppage berustend.

Doch zie thans is het de dusgenaamde wetenschap zelve, die als pleitbezorgster van het hypnotisme optreedt, en bij monde van onderscheidene geleerde mannen ons berichten komt, dat er toch, ja, heuschelijk, zekere werkingen en raadselachtige krachten bestaan, wier bestaan men dusver steeds voor zelfbedrog of opzettelijke misleiding had verklaard. En wat het opmerkelijkst is, men komt u verzekeren, dat deze werkingen niet iets *stoffelijks* ten grondslag hebben, maar louter *zielswerkingen* zijn, die zelfs bijna uitsluitend door *de macht der gedachte* werken, en voor haar resultaat gebonden zijn aan zeker *geloof*.

Men geeft thans toe, dat de ziel of geest van den éénen mensch in een geheel raadselachtig en wonderbaar contact kan treden met de ziel of den geest van een anderen mensch; en dat dit contact zoo wonder machtig kan werken, dat enkel door zulk een geestelijken invloed miraculeuze genezingen ook van lichamelijke krankheden kunnen bewerkt worden, zoodat zelfs kreupelen door deze wonderbare krachten te genezen zijn.

Let men er nu op, hoe de Heilige Schrift ons gedurig bericht van zekere wondere wijsheid der Egyptenaren, waardoor hun toovenaars allerlei teekenen deden, en ook uit andere landen verhaalt van invloedrijke mannen, die door hun teekenen de menigte verbaasden; ja ons voorspelt, hoe ook in het einde der dagen, allerlei anti christelijke machten zullen opkomen, die wonderen en teekenen zullen doen; dan ontstaat metterdaad de vraag, of in het hypnotisme niet eenvoudig weer een dier vele machten ontdekt is, die van de schepping af in de menschelijke natuur gehuisvest hebben, die ook na den val nog lang op allerlei zondige manier hebben nagewerkt; en die de opgeblazen wetenschap eenvoudig deswege geloochend heeft, omdat ze niet pasten in haar kader.

Ja, zelfs rijst de vraag, of dit hypnotisme ons niet wijst op het bestaan van nu verzwakte zielskrachten, die in Christus en zijn profeten en apostelen, heerlijk hersteld, in Gods hand het middel zijn geweest, om vele genezingen van bezetenen, ziekten en allerlei kwalen te bewerkstelligen. Niet natuurlijk, alsof men ooit deze wonderen met de resultaten van het hypnotisme op één lijn mocht stellen, gelijk de geleerden van het hypnotisme dit nu reeds zoo gretig doen, maar wel in dien zin, dat ons door het hypnotisme op eene onze natuur ingeschapen zielskracht wordt gewezen, die door God geheiligd en hersteld, voertuig was voor deze teekenen zijner almacht.

Doch hoe men hier ook over oordeelt, in elk geval is het van gewicht op te merken, dat dezelfde wetenschap, die dusver al wat tot het wondere gebied van de verborgen zielskrachten behoorde, kortweg loochende en voor bedrog verklaarde, thans zelve gedwongen wordt, te erkennen, dat zulke wonderwerken dan toch *niet* onmogelijk zijn, en wel terdege *kunnen* bestaan.

Bedenkt men nu hierbij, hoe het zeer wel mogelijk is, dat later nog andere soortgelijke zielskrachten ontdekt worden, dan gevoelt men hoe de booghartige en laatdunkende beatrijding van wat de Heilige Schrift ons omtrent al soortgelijke wondere gebeurtenissen bericht, door dit optreden van het wetenschappelijke hypnotisme een geduchten stoot ontving, en omgekeerd het eenvoudig geloof in wat de Heilige Schrift ons bericht, weer op verrassende wijze wordt gerechtvaardigd.

Maar evenmin mag een andere, geheel tegenovergestelde opmerking hier worden teruggehouden.

De Heilige Schrift leert ons namelijk, dat er zeker terrein van wondere werkingen bestaat, die door den zondigen mensch tegen Gods eere gebruikt worden, en in de macht van Satan staan.

Reeds aan het hof van Pharao vindt Mozes, als hij de wonderen Gods komt verrichten, een stel mannen tegenover zich, die ook op hun wijs allerlei wonderbare teekenen doen, waardoor ze de autoriteit van de goddelijke teekenen zoeken te verzwakken; en gedurig vinden we ook daarna Israël gewaarschuwd voor allerlei toovenaren en bezweerders in de heidenwereld, waarmee ze geen gemeenschap mochten hebben. En zoo weinig schijnt deze zondige kracht vernietigd te zijn, dat, gelijk we reeds opmerkten, ook de Openbaring van Johannes ons wijst op allerlei onheilige teekenen en wonderen, die Satan in het laatste der dagen verrichten zal, om het Koninkrijk van Christus tegen te staan, en de zielen te verleiden.

Dit nu noopt ons, ook ten opzichte van het hypnotisme, tot de grootste omzichtigheid, en zoo ooit de behoefte aan een medische faculteit op Christelijken grondslag levendig kon gevoeld worden, dan is het wel nu, nu we geheel ongeloovige medische hoogleeraren tamelijk apodictisch over deze verborgen zielskrachten hooren spreken, en zelfs door den rechter zien opgeroepen, om als deskundigen over de toerekenbaarheid of ontoerekenbaarheid van groote misdadigers te oordeelen.

Tweeërlei toch trekt in dit hypnotisme de aandacht; ten eerste de zegen dien het brengen kan voor de genezing van enkele kwalen; maar ook ten andere het ontzettende gevaar, waaraan het personen van weinig wilskracht blootstelt. Reeds op zichzelf is het iets ontzettends, als men ziet, hoe de één mensch tot een volkomen willoos orgaan of instrument van den wil des anderen kan verlaagd worden. Dat gevaar klimt nog, als men hoort, dat de één mensch, door den anderen dikwijls te hypnotiseeren, allengs heel zijn karakter kan uitwisschen en hem tot een dubbelganger van zichzelf kan maken. En vreeslijke afmetingen neemt dit gevaar aan, zoo men bedenkt, dat een booze mensch in dit hypnotisme een macht beschikbaar heelt, om, bijna ongemerkt, den anderen, geheel willoos en onbewust, tot de grootste schandelijkheden te bewegen.

Dit toch wettigt metterdaad het bang vermoeden, dat men in dit hypnotisme ten deele met een *onheilige* macht te doen heeft, die aan zichzelve overgelaten, allengs de bron kan worden van namelooze ellende, en zeer wel saam kan hangen met de openbaring van een macht uit de diepte.

Zelfs de ongeloovige medici hebben hier een open oog voor, en dringen er daarom op aan, dat de Overheid maatregelen tegen dit kwaad zal nemen, ook al verzuimen ze ons mede te deelen, welke maatregelen de Overheid ooit zou *kunnen* nemen, om de gebruikmaking van deze macht te stuiten; en al laten ze de vraag onbesproken, wat te doen, zoo er medici wierden gevonden, die *zelven* deze krachten op onheilige wijze misbruikten.

Zelfs slaan de medici een gansch ongeoorloofden weg in, waar ze, met dit hypnotisme gewapend, zich het recht aanmatigen, om uitspraak te gaan doen, over allerlei zielkundige quaesties, en tot zels de leiding der geestelijke opvoeding aan zich willen trekken.

Er zijn namelijk nu reeds geleerden in de school van Nancy, die het hypnotisme ook aanbevelen, als een middel om kinderen allerlei zedelijke gebreken af te leeren, en ze door de suggestie het liegen, het snoepen, het lui zijn enz. athandig te maken.

Hier toch geldt het: Schoenmaker, houd u bij uw leest. Voor zulke experimenten zijn de medici niet. Dat ligt niet op hun weg. Dat behoort niet tot hun domein. En zoo men niet scherp toeziet, zou deze overschrijding van hun bevoegdheid er al meer toe leiden, om ook geheel het *zedelijk* leven onder de macht der medische faculteit te brengen. Iets waarvoor God ons beware.

Toch hebben ze in zooverre gelijk, dat het hypnotisme op het bestaan van een zielskracht wijst, die wel terdege iets met de opvoeding te maken heeft.

Neem b.v. slechts dit éene.

Is het waar, dat de suggestie, dat is het iemand aanbrengen van een gedachte, die gedurig herhaalt, allengs macht over zijn geest erlangt, metterdaad het gevolg heeft, dat deze gedachte allengs in hem dringt en zóó post vat in zijn bewustzijn, dat ze levenslang een macht in zijn leven wordt, dan wordt het voor alle opvoeding van het uiterste belang, om van meet af toe te zien, welke algemeene begrippen door het schoolgaan, door de catechisatie, door lectuur, en door de prediking altoos weer aan onze kinderen worden ingeprent.

Dan toch blijkt hieruit, hoe roekeloos het is zijn kind naar een verkeerde school of catechisatie te zenden; hoe het kerkgaan ook voor een kind van het hoogste belang kan zijn; en hoe noodzakelijk het is op hetgeen onze kinderen lezen het oog te houden.

Doch ook van den anderen kant blijkt het dan paedagogisch, hoe noodzakelijk het is, op school en catechisatie en bij de prediking zich te gewennen aan heldere begrippen, aan vaste formuleeringen en scherpbelijnde denkbeelden, die steeds in denzelfden vorm moeten herhaald worden.

Bovenal ook wordt het duidelijk, wat macht de Heilige Schrift bezit, om haar inhoud door gestadige lectuur, al dieper in onzen geest in te prenten, en, ook buiten het redeneerend verstand om, ons innerlijk te veroveren en te beheerschen.

Doch, gelijk gezegd, dit alles is een veld dat nog braak ligt. Nog pas is de spade in den grond gestoken.

Alleen mag nu reeds geconcludeerd, dat de Vrije Universiteit ons een wezenlijken dienst zou bewijzen, zoo ze althans voor de Psychiatrie hoe eer hoe beter een leerstoel oprichte, en alzoo een zelfstandig onderzoek instelde naar deze verborgen zielskrachten, én om er het profijt uit te trekken, dat er ons in geboden wordt, én om de schade te helpen afweren, waarmeé ze ook ons Christenvolk bedreigt.

Prof. Bavinck heeft in de *Bazuin* een hoogst welwillende aankondiging geplaatst van *Separatie en Doleantie*, die ons de overtuiging schonk, dat ernstige bespreking van de kerkelijke quaestie, mits ze met kennis van zaken, helderheid van oordeel en edeler bedoeling geschiedt, metterdaad steeds klaarder licht doet opgaan.

We hopen dan ook op deze aankondiging terug te komen, teneinde de bedenkingen, die Prof. Bavinck oppert, nader onder de oogen te zien.

Ditmaal bepalen we ons tot één enkel punt, omdat het buiten de eigenlijke quaestie ligt, en op een misverstand berust.

In *Separatie en Doleantie* was o. a. met klem uitgesproken, dat de formeele gemeenschap met het zichtbare instituut der kerk, om volledig te zijn, steeds moest rusten op de wilsdaad der belijders, die even daardoor formeel het recht behielden zich door een tweede wilsdaad van dit instituut weer los te maken.

Hiertegen nu oppert Prof. Bavinck volstrekt niet het geestelijk bezwaar, dat dit tot Pelagianisme zou leiden, want hij verzuimt niet er duidelijk bij te voegen, dat *Separatie en Doleantie* deze wilsdaad wel formeel vrijlaat; maar ze *materieel* bindt aan het Woord Gods en den organischen samenhang der gelooviger onderling in en met hun Hoofd Christus.

Zijn opmerking is van een anderen aard.

Hij keurt het namelijk af, dat in *Separatie en Doleantie* aan het Instituut het recht